

SPEELRUIMTE PLANNEN

Speelruimte plannen is het organiseren van speelmogelijkheden in de woonomgeving van jeugdigen. Goede speelruimteplanning zorgt ervoor dat jeugdigen van verschillende leeftijden op redelijke afstand van hun woning samen met anderen veilige gevarieerde spelactiviteiten kunnen ontplooiën. Er moet een soort 'vlechtwerk' zijn waarin alle jeugdigen op hun eigen wijze kunnen spelen: speeltuintjes, gewone plekken, rommellandjes, grasveldjes, loop- en fietsroutes enzovoorts. Dit informatieblad maakt deel uit van de serie 'Informatiebladen speelruimte'. Als u een locatie hebt gevonden waar u een speelplek wilt realiseren en u wilt weten hoe u dat het best kan aanpakken, dan helpt dit informatieblad u op weg..

Informatie verzamelen

Voordat u met de uitvoering kunt beginnen, hebt u informatie nodig:

- Hoeveel jeugdigen zullen gebruik maken van de speelplek? Wat is hun leeftijd? Hoe weet u dat van tevoren?
- Als u bijvoorbeeld een speelplek inricht voor kinderen van zes tot twaalf jaar, waar moeten de peuters, de kleuters en de tieners dan spelen?
- Welke voorzieningen moeten er komen?
- Kunnen kinderen de speelplek veilig bereiken?
- Moet er ruimte zijn voor rustig spel of juist veel klimmen, wippen en schommelen?

Om een antwoord te krijgen op deze vragen moet een wijk, dorp of stad in zijn totaal bekeken worden.

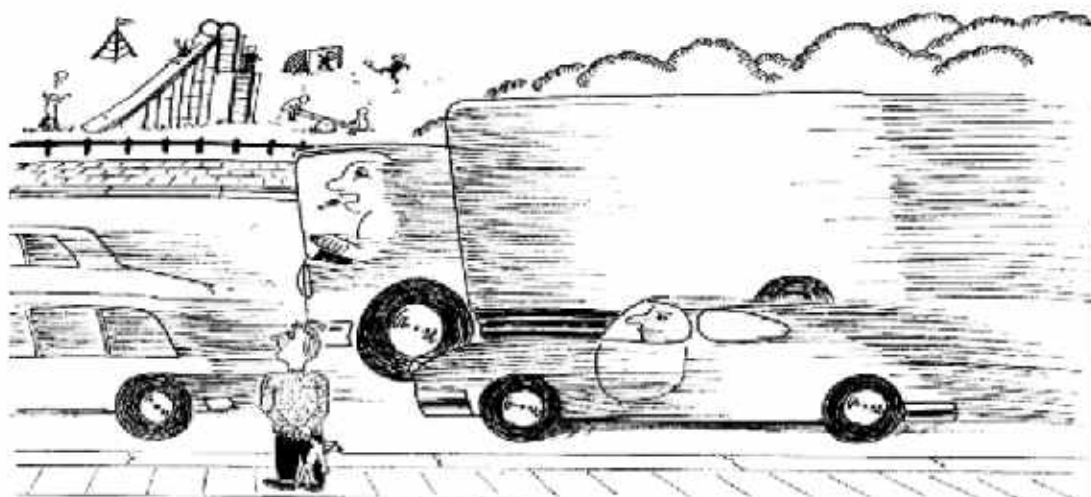
De gemeente is verantwoordelijk voor de planning van speelruimte, zij kan dat zelf doen of uitbesteden aan een bureau. Ook bewoners kunnen een belangrijke rol spelen. Zij willen graag meedenken en meepraten en ze hebben veel informatie over de wijk. Vroegtijdige afstemming met de gemeente voorkomt veel frustraties.

Schakel buurtbewoners in, zij kunnen bijvoorbeeld observatiewerk doen. Ze kunnen het opbouwwerk of het jeugdwerk om begeleiding vragen.

Spelen

Kinderen spelen altijd en overal. Volwassenen denken bij spelen aan vrije tijd en ontspanning. Voor kinderen is spelen pure noodzaak en hard werken. Zij hebben 18 jaar de tijd om hun omgeving en zichzelf te ontdekken: welke soorten steen zijn er en wat gebeurt er als je steen nat maakt; hoe hoog is hoog; hoe blubberig is modder; wat kan je met leeftijdgenoten wel en met volwassenen niet; wat is het verschil met vorig jaar en is dat 's winters anders dan 's zomers. Kinderen hebben een uitgebreid werkplan dat ze zonder nadenken en spelenderwijs afwerken, thuis, in de klas en buiten. Misschien is buiten wel het meest leerzaam, omdat ze daar hun eigen gang kunnen gaan.

Als kinderen zoveel moeten doen en leren hebben ze een omgeving nodig waarin dat ook kan. Kinderen stellen hoge eisen aan die omgeving. Ze willen alles aanraken en gebruiken naar eigen behoefte. Kleuters vinden een verhoging prachtig om op te klimmen en af te springen. Een spannende sloot nodigt uit. Al spelend oefenen kinderen hun grove motoriek; als ze klimmen doen ze aan rekenen, ruimtelijke verkenning legt daarvoor de basis. Ze komen in contact met flora, fauna, natuurkunde en watermanagement. Het is dus niet vreemd dat kinderen veel spelen. Verstandige volwassenen, buurtcomités en overheden begrijpen dat en zien toe op een rijke omgeving waarin kinderen hun gang kunnen gaan.

Speelomgeving

Wat verstaan we onder de speelomgeving en wanneer is een omgeving geschikt voor kinderen?

De speelomgeving is het hele gebied waar jeugdigen gebruik van maken:

- voor 3- tot 5-jarigen ca. 100 meter van huis
- voor 6- tot 11-jarigen ca. 300 meter van huis
- voor tieners ca. 800 meter van huis
- voor jongeren is de omgeving onbeperkt.

In de speelomgeving kun je onderscheid maken tussen loop- en fietsroutes en tussen formele en informele speelvoorzieningen. Formele speelvoorzieningen zijn voorzieningen die bedoeld zijn om te spelen. Ze kunnen variëren van een eenvoudige betonpoef tot een omheinde speeltuin met alles erop en eraan. Elke speelvoorziening heeft een speelwaarde. Hoe uitgebreider en langer ergens gespeeld wordt, hoe groter de speelwaarde. Behalve speelwaarde heeft een speelvoorziening ook een bepaalde attractiewaarde. Een goede speelomgeving biedt ruimte en aanleiding tot uiteenlopende spelactiviteiten voor alle jeugdigen.

Uitgangspunt

Een goed uitgangspunt voor het plannen van speelruimte is uitgaan van bestaande voorzieningen en mogelijkheden. Elke omgeving heeft zijn kwaliteiten. Welke dat zijn? Eenvoudig, kijk waar de kinderen zijn. Zij spelen op alle belangrijke plekken, soms formele speelplekken, soms niet. Als u weet hoe jeugdigen hun speelomgeving gebruiken, kunt u nagaan welke groepen, spelvormen en voorwaar-

den tot hun recht komen en welke niet. Behoud wat goed is, verbeter wat frustraties oplevert en investeer in hetgeen ontbreekt.

Jeugdparticipatie

Het gedrag van jeugdigen in een gegeven omgeving is een ander uitgangspunt voor speelruimteplanning. De ervaring leert dat het observeren van jeugdigen in hun spelgedrag en/of hen daarop te bevragen de beste informatie oplevert.

TIP *Tip: Stel jeugdigen concrete vragen als 'Waar speel je vaak?', 'Hoe gaat het spelen daar?' en 'Zou daar iets verbeterd kunnen worden?' Dit soort vragen leveren de meeste informatie op.*

Aan jeugdigen vragen *wat ze zouden willen* is in deze fase niet aan te raden. Net als de meeste volwassenen denken jeugdigen aan schommels, glijbanen en soms zelfs aan een dolfinarium of Efteling. Ze denken niet in spel functies. Als u voldoende weet om te kunnen ontwerpen kunt u deze vorm van jeugdparticipatie wel toepassen. In dat geval moet u de jeugdigen goed informeren over de mogelijkheden en hen begeleiding bieden. Houd er rekening mee dat jeugd vanaf 16 jaar slechts een half jaar vooruit kan kijken. Voor jongere kinderen duurt 'morgen' al een eeuwigheid! Het realiseren van een speelvoorziening kost al gauw een jaar!

Planning

Speelruimte plannen kan op verschillende manieren:

- Minimaal en wettelijk verplicht is een beheersysteem waarin bekend is welke formele speelvoorzieningen er zijn, dat de speeltoestellen veilig zijn en dat er per speeltoestel een logboek wordt bijgehouden.
- Een stap verder is een planning waarin rekening wordt gehouden met aantal en leeftijd van de in dat gebied woonachtige jeugdigen, nu en in de toekomst.
- Nog een stap verder is een planning, waarin een pedagogische visie een rol speelt. Alle speelvoorzieningen worden beoordeeld op hun kwaliteit voor alle jeugdigen van 0 tot 20 jaar qua bereikbaarheid, samenspel, vormgeving, speelwaarde en veiligheid.

- Integrale speelruimteplanning gaat ervan uit dat alle jeugdigen altijd en overal spelen. Deze vorm van plannen brengt niet alleen de formele speelvoorzieningen, maar ook de gehele speelomgeving in kaart en heeft dus ook consequenties voor groenonderhoud, civiele techniek en verkeer.
- Kijken naar de grootte van het gebied. Plannen op buurt-, wijk-, kern- of op gemeentelijk niveau. Wie is initiatiefnemer en uitvoerder van de planning? Is het louter de verantwoordelijkheid van de gemeente en/of extern bureau of is speelruimteplanning een samenwerkingsverband tussen lokale overheid en bewoners (organisatie)?

Planningsniveau

Een speelruimteplan op buurtniveau ziet er anders uit dan het plan voor een grote gemeente.

Afhankelijk van de visie van het lokaal bestuur zijn er enkele mogelijkheden:

- U kunt wijksgewijs plannen, al dan niet in prioriteitsvolgorde.
- U bekijkt alle plekken waar bepaalde spelvormen mogelijk zouden zijn. Afhankelijk van de bevolkingsgegevens kunt u deze plekken gevarieerd naar spelvorm en leeftijd bestemmen en inrichten.
- Een gemeente kan zich beperken tot de formele speelplekken of minimale standaardvoorzieningen per wijk realiseren en aanvullende acties vanuit de bewoners afwachten.

Een speelruimteplan moet kunnen groeien. U maakt een plan voor tien jaar en elke vijf jaar bekijkt u of u het moet bijstellen.

In de praktijk blijkt een goede speelomgeving vooral een betrokken speelomgeving te zijn. Daarom is planning op wijkniveau met participatie van bewoners en jeugdigen aan te bevelen.

Voorwaarden

Speelruimteplanning houdt rekening met de volgende variabelen:

- 1 leeftijd
- 2 alle jeugdigen
- 3 afstand tot de woning
- 4 gevarieerde speelmogelijkheden
- 5 samen spelen
- 6 veiligheid.

1. Leeftijd

Welke behoeften hebben de verschillende leeftijds-categorieën?

- Kinderen van 0-2 jaar kunnen niet gericht waarnemen. Alle prikkels overvallen hen. Voor deze leeftijdsgroep is in de directe nabijheid van de woning van alles te beleven en is elke gestructureerde en beschutte omgeving een goede speelomgeving.
- Kinderen van 3 jaar willen graag verder kijken dan hun eigen huis en tuin, zij willen andere kinderen ontmoeten.
- Vanaf 6 jaar worden kinderen steeds ondernemender en actiever. Zij ondernemen steeds meer samen met andere kinderen.
- Bij jeugdigen van 12 jaar neemt de activiteit af (groeispurt) en begint de mentale ontwikkeling. Zij nemen afstand van thuis en trekken graag op met groepen leeftijdgenoten.

2. Alle jeugdigen

Op grond van de bevolkingsgegevens; de leeftijd van wijken; de grootte van de woningen en de verhouding tussen koop- en huurwoningen, is een redelijke prognose te maken van het aantal jeugdigen in de komende 10 à 15 jaar. Speelruimteplanning kijkt voorts niet alleen naar de leeftijden, maar ook naar de typische ruimte-behoeften en voorwaarden voor zowel jongens als meisjes. Ook jeugdigen met een handicap stellen eigen aanvullende voorwaarden aan een goede leefomgeving. Kinderen met bijvoorbeeld een motorische of visuele handicap kunnen lang niet met alles meedoen maar ze moeten toch minstens veilig bij de andere kinderen in de buurt kunnen komen.

3. Afstand tot de woning

Omdat jeugdigen afhankelijk van hun leeftijd dichtbij huis of verder weg zullen spelen kunt u speelmogelijkheden voor grotere kinderen meer centraal situeren en voor jonge kinderen juist decentraal. Afhankelijk van het aantal tieners en jongeren zijn enkele sport- en ontmoetingsplekken op centrale plekken binnen de wijk toereikend.

4. Gevarieerde speelmogelijkheden

Alle jeugdigen willen gevarieerd kunnen spelen. Hoe zorgt u nu voor gevarieerde speelmogelijkheden? In de voorbereidingsfase gaat het niet om 'toestellen of speelvoorzieningen' maar om meer abstracte 'spelfuncties'. Een spelfunctie in combinatie met de situering, de gegeven omgeving, een leeftijdscategorie en het aantal kinderen dat daar gebruik van zal maken vormt het uitgangspunt voor de ontwerpfase.

In de ontwerpfase krijgen de aanbevelingen uit de voorbereidingsfase een vaste vorm. Nu wordt er dus wel gesproken over schommels en andere speeltoestellen, maar ook over omgevingselementen en toegankelijkheid. In de uitvoeringsfase worden de speelvoorzieningen gerealiseerd en uiteindelijk overgedragen aan de beheerder die verantwoordelijk is voor o.a. veiligheid en continuïteit.

Er zijn verschillende spelfuncties die ieder om een eigen omgeving vragen: bijvoorbeeld balspel, fantasiespel; rollenspel, constructiespel, praten en kletsen als spelvorm, spelen op een verharde of een onverharde ondergrond, fietsen en skaten. Spelen kan op een breed trottoir met stoepkrijt of fietsjes, maar ook bij die wikip of evenwichtsbalk. Een speeltuin met spannende speelmogelijkheden als schommels, glijbaan of water en zand is ook prachtig. Spelen onder toezicht schept bijzondere mogelijkheden, spelen op eigen gezag weer heel andere. De speelomgeving moet jeugdigen uitdagen om nieuwe stappen in hun ontwikkeling te zetten.

5. Samen spelen

Soms treft de jeugd elkaar als vanzelfsprekend, soms lopen er onverwachte scheidslijnen door wijken en soms lijken kinderen het samen spelen verleerd te hebben. Zeker als er weinig kinderen in een wijk wonen. Speelruimteplanning kan op een subtiele wijze ontmoeting stimuleren door bijvoorbeeld kleine kijk-, praat- en afspreekplekjes te plannen die uitzien op een grotere speelplek. Uit alles blijkt dat jeugdigen graag in een omgeving spelen waar wat gebeurt. Ze vinden het prettig als er ook mensen op straat zijn die soms op hen reageren. Geen boeiender speelvoorziening dan een medemens op een bankje!

6. Veiligheid

Het 'Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen' (WAS) verplicht de beheerder van speelvoorzieningen erop toe te zien dat speeltoestellen veilig zijn. Maar veiligheid gaat verder. Kinderen moeten ook veilig bij een speelplek kunnen komen en ook de fietsroutes naar school moeten veilig zijn. Integrale speelruimteplanning kan risico's verminderen, risicovolle plekken markeren of andere oplossingen aandragen.

LITERATUUR

'Buiten is zoveel te beleven'

uitgave Stichting LANS, 1991, ISBN 90-70636-37-9,
te bestellen bij Bureau Speelruimte
fotoboek

Handboek veiligheid van speelgelegenheden

Vuga uitgeverij b.v., Den Haag
telefoon (070) 381 99 00, ISBN 90-5749-068-4

Het Speelruimtetweb

uitgave NUSO

Het Speelruimteplan

uitgave Stichting Ruimte, 1986, ISBN 90-346097-90,
te bestellen bij Bureau Speelruimte
Instrument voor planning

Kinderparticipatie Speelruimtebeleid

Uitgave PJ Partners en NUSO, 2003,
ISBN 90- 71381-39-0

Video 'Spelen in de architectuur'

productie NUSO
Laat zien waar en hoe kinderen spelen

Video 'Kinderen weten wat spelen is'

uitgave NUSO
Kinderen vertellen over inrichting speelruimte

Video 'Speelruimte, een blinde vlek in ontwerpend Nederland'

Beckers en Prent Producers, 1998,
telefoon (033) 469 99 31

Wenkenblad voor samenspel kinderen met en zonder handicap

Te bestellen bij NUSO

ADRESSEN

CMO Groningen

Wegalaan 3-5, Postbus 2266
9704 CG Groningen
telefoon (050) 577 01 01, fax (050) 577 64 93
e-mail l.moithukshung@cmogroningen.nl
www.cmogroningen.nl

Stichting Partoer

Natalstraat 7, Postbus 298
8901 BB Leeuwarden
telefoon (058) 234 85 00, fax (058) 234 85 01
e-mail info@partoer.nl, www.partoer.nl

NUSO

(landelijke organisatie voor speeltuinwerk en jeugdrecreatie)
Koningslaan 101, Postbus 19204
3501 DD Utrecht
telefoon (030) 254 48 80, fax (030) 254 50 88
e-mail info@nuso.nl, www.nuso.nl

3VO

Postbus 298
1270 AK Huizen

Bureau Speelruimte

(Advies, onderzoek en ontwerp voor de woonomgeving)
Soesterweg 9, Postbus 449
3800 AK Amersfoort
telefoon (033) 465 32 70, fax (033) 461 75 83
e-mail speelruimte@spidernet.nl